

BANK TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHDA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALARNI QO'LLASH YO'LLARI

Eshonqulov Shoxrux Sobir o'g'li

*O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi Biznesni boshqarish
(Master of Business Administration-MBA) Banking 23-02-guruh magistranti*

Annotatsiya: Jahonda bank tizimidagi tub o'zgarishlar boshqa mamlakatlarda ham bank tizimidagi sezilarli ta'sirini ko'rstadi. Tijorat banklaridagi raqamlashish ularning transformatsiyalashish jarayonini tezlashtirdi. Ushbu maqola tijorat bankalarida takomillash masalalarida xorij tajribasida foydalanishni yoritib bergan.

Аннотация: Глобальные кардинальные изменения в банковской системе оказали значительное влияние на банковские системы других стран. Цифровизация коммерческих банков ускорила процесс их трансформации. В данной статье освещены вопросы совершенствования коммерческих банков с использованием зарубежного опыта.

Annotation: Fundamental changes in the global banking system have had a significant impact on the banking systems of other countries. The digitalization of commercial banks has accelerated their transformation process. This article highlights the issues of improving commercial banks by utilizing international experience.

Kalit so'zlar: Bank, kredit, deposit, bank kartalari, transformatsiya, muammoli kreditlar

Ключевые слова: Банк, кредит, депозит, банковские карты, трансформация, проблемные кредиты.

Keywords: Bank, credit, deposit, bank cards, transformation, non-performing loans.

Kirish

O'zbekiston bank tizimini takomillashtirishda ilg'or xorijiy tajribalarni qo'llash mamlakatimiz moliyaviy sektorining barqarorligi va samaradorligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda bank tizimini isloh qilish borasida qator chora-tadbirlar amalga oshirildi. Xususan, 2020—2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi qabul qilindi.

Mazkur strategiya doirasida bank-moliya tizimini isloh qilish va rivojlantirishning to'rtta ustuvor yo'nalishi belgilangan:

1. **Bank tizimining samaradorligini oshirish:** Bu yo'nalishda banklarning iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta'sirini kuchaytirish maqsad qilingan.
2. **Bank xizmatlarining ommabopligini ta'minlash:** Aholi va tadbirkorlik subyektlari uchun bank xizmatlarining qulayligi va mavjudligini oshirish ko'zda tutilgan.

3. **Bank tizimining barqarorligini mustahkamlash:** Moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va tavakkalchiliklarni boshqarish tizimini takomillashtirish rejalashtirilgan.

4. **Bank infratuzilmasini rivojlantirish:** Zamonaviy texnologiyalarni joriy etish orqali bank xizmatlarining sifatini oshirish nazarda tutilgan.

Ilg'or xorijiy tajribalarni qo'llash orqali quyidagi yo'nalishlarda ijobiy natijalarga erishish mumkin:

- **Bank faoliyatini transformatsiya qilish:** Bank ishining zamonaviy standartlarini, axborot texnologiyalari va dasturiy mahsulotlarni joriy etish orqali banklarning samaradorligini oshirish.

- **Xususiyashtirish jarayonlarini amalga oshirish:** Banklardagi davlat aksiyalari paketini zarur tajriba va bilimga ega bo'lgan investorlarga tanlov asosida sotish orqali

- **Moliyaviy xizmatlarning ommabopligini ta'minlash:** Aholining moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabini qondirish, investitsiya loyihalarini qo'llab-quvvatlash mexanizmini keng joriy qilish, bank xizmatlarining hududiy qamrovini ta'minlash.

O'zbekiston bank tizimini takomillashtirish uchun quyidagi davlatlarning ilg'or tajribalaridan foydalanish mumkin. Ularning har biri bank xizmatlarini rivojlantirish, barqarorlikni oshirish, mijozlarga qulay shart-sharoit yaratish va moliyaviy xizmatlar qamrovini kengaytirish bo'yicha samarali yondashuvlarni ishlab chiqqan.

1. Germaniya – Barqaror va ixtisoslashgan bank tizimi

Germaniya bank tizimi mustahkam tartibga solish, barqarorlik va moliyaviy xizmatlarning diversifikatsiyasiga asoslangan. Ushbu tajribani O'zbekistonda qo'llash quyidagi jihatlardan foydali bo'lishi mumkin:

Muhim jihatlar:

- **Uch darajali bank tizimi:** Markaziy bank (Deutsche Bundesbank), tijorat banklari va ixtisoslashgan Sparkassen hamda Volksbanken banklari mavjud.

- **Kichik va o'rta biznesni (KO'B) qo'llab-quvvatlash:** Sparkassen tizimi orqali hududiy biznes loyihalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash samarali ishlaydi.

- **Barqaror bank tizimi:** Nemis banklari uzoq muddatli rejalashtirish va aniq tartibga solish orqali moliyaviy inqirozlardan muvaffaqiyatli chiqib kelgan.

O'zbekiston uchun foydasi:

- Hududiy banklarning rolini oshirish va mahalliy bizneslarni kreditlash imkoniyatini kengaytirish.

- Markaziy bank nazoratining takomillashuvi, risklarni boshqarish tizimini joriy etish.

- Bank-mijoz o'rtasidagi ishonchni mustahkamlash orqali barqarorlikni oshirish.

2. AQSh – Innovatsion moliyaviy texnologiyalar va fintech

AQSh bank tizimi eng yirik va innovatsion moliyaviy ekotizimlardan biri bo'lib,

O‘zbekiston uchun muhim tajriba bo‘lishi mumkin.

Muhim jihatlar:

• **Raqamli bank xizmatlari:** Onlayn banking, fintech kompaniyalari va zamonaviy to‘lov tizimlari.

• **Kredit tarixini baholash tizimi:** Kredit reyting tizimi (Credit Score) orqali mijozlarning kreditga layoqatliligi aniqlanadi.

• **Fintech ekotizimi:** PayPal, Stripe, Square kabi to‘lov tizimlari va onlayn kreditlash platformalari rivojlangan.

O‘zbekiston uchun foydasi:

• Raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish va mijozlarga qulay interfeys yaratish.

• Kredit olish jarayonlarini avtomatlashtirish va shaffoflashtirish.

• Startaplar va fintech kompaniyalar uchun imtiyozlar yaratish orqali raqobatbardoshlikni oshirish.

3. Buyuk Britaniya – Mustahkam moliyaviy tartibga solish va xavfsizlik

Buyuk Britaniya bank tizimi moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash va mijozlarning huquqlarini himoya qilish bo‘yicha ilg‘or tajribaga ega.

Muhim jihatlar:

• **Bank sektorining mustaqil nazorati:** Bank of England va Financial Conduct Authority (FCA) banklar ustidan qat‘iy nazorat o‘rnatgan.

• **Moliyaviy tartibga solish va xavfsizlik:** Banklarning kapital yetarliligi va likvidligi qat‘iy tekshiriladi.

• **Iste‘molchilar huquqlarini himoya qilish:** Bank xizmatlari shaffofligi yuqori darajada ta‘minlangan.

O‘zbekiston uchun foydasi:

• Bank nazorati tizimini takomillashtirish va inqirozga qarshi mexanizmlarni yaratish.

• Bank tizimidagi mijozlarning huquqlarini himoya qilish bo‘yicha aniq tartibotlarni joriy etish.

• Kredit tashkilotlarini tartibga solish va likvidlik talablarini oshirish orqali barqarorlikni ta‘minlash.

4. Singapur – Raqamli bank va fintech rivoji

Singapur dunyoning yetakchi moliyaviy markazlaridan biri bo‘lib, fintech va raqamli bank xizmatlarini rivojlantirish bo‘yicha katta tajribaga ega.

Muhim jihatlar:

• **To‘liq raqamli banklar:** Singapurda bir nechta to‘liq raqamli banklar faoliyat yuritadi, ular an‘anaviy bank ofislariga ehtiyoj sezmaydi.

• **Moliyaviy texnologiyalarni qo‘llab-quvvatlash:** Hukumat fintech kompaniyalarga grant va subsidiyalar ajratadi.

- **Xalqaro bank markazi:** Singapur global investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay moliyaviy tizimga ega.

O‘zbekiston uchun foydasi:

- Raqamli bank va fintech xizmatlarini rivojlantirish orqali aholi va biznes uchun qulay shart-sharoitlar yaratish.

- Moliya institutlarini xalqaro darajada isloh qilish va global investorlarni jalb qilish.

- Raqamli identifikatsiya va tezkor tranzaksiyalarni joriy etish orqali bank xizmatlarini soddalashtirish.

5. Xitoy – Katta hajmdagi bank operatsiyalar va raqamli to‘lovlar

Xitoy moliyaviy sektori yirik davlat banklari, fintech texnologiyalari va raqamli to‘lov tizimlari orqali innovatsion rivojlanishga erishgan.

Muhim jihatlar:

- **Davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlanadigan yirik banklar:** Bank of China, ICBC, CCB kabi banklar kreditlash va investitsiyalarni boshqaradi.

- **Raqamli to‘lovlar va superilovalar:** Alipay va WeChat Pay Xitoyda naqd pulsiz iqtisodiyotga o‘tishga yordam bermoqda.

- **Kreditlashning innovatsion usullari:** Sun‘iy intellekt asosida kredit berish tizimlari rivojlangan.

O‘zbekiston uchun foydasi:

- Bank xizmatlarini tezkorlashtirish va raqamli to‘lov tizimlarini kengaytirish.
- Bank kreditlarini soddalashtirish va onlayn kredit berish imkoniyatlarini joriy etish.

- Davlat banklari orqali uzoq muddatli strategik investitsiyalarni oshirish.

6. Turkiya – Islom bankchiligi va biznesga yo‘naltirilgan tizim

Turkiyada islom bankchiligi va kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash tizimi yaxshi rivojlangan.

Muhim jihatlar:

- **Islomiy moliya tizimi:** Foizsiz moliyalashtirish va sheriklik asosida kredit berish.

- **Kichik va o‘rta biznes uchun maxsus dasturlar:** Hukumat tijorat banklari orqali KO‘Bni qo‘llab-quvvatlaydi.

- **Davlat va xususiy banklarning uyg‘un faoliyati:** Banklar davlat dasturlarida faol ishtirok etadi.

O‘zbekiston uchun foydasi:

- Islom moliyaviy xizmatlarini rivojlantirish va yangi moliyaviy mahsulotlarni joriy etish.

- Kichik biznes uchun moliyalashtirish mexanizmlarini takomillashtirish.

• Davlat va xususiy banklar hamkorligini oshirish orqali iqtisodiy o‘rinish sur‘atini kuchaytirish.

Xulosa

O‘zbekiston bank tizimini takomillashtirishda **Germaniya** va **Buyuk Britaniya** kabi mamlakatlarning barqaror tartibga solish va xavfsizlik tamoyillaridan, **AQSh** va **Singapur** kabi davlatlarning fintech ekotizimidan, **Xitoy** va **Turkiya** kabi mamlakatlarning innovatsion kreditlash va islom bankchiligi tajribalaridan foydalansa bo‘ladi. Bu O‘zbekiston bank sektorini yanada barqaror, innovatsion va xalqaro darajada raqobatbardosh qilishga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Me‘yoriy-huquqiy hujjatlar

1. «O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki to‘g‘risida» gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni 1995-yil 26-dekabr.

2. O‘zbekiston Respublikasi «Bank va bank faoliyati to‘g‘risida»gi Qonuni 1996-yil 25-aprel.

3. O‘zbekiston Respublikasining «Bank siri to‘g‘risida»gi Qonuni 2005yil 25-aprel.

4. O‘zbekiston Respublikasining “Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to‘g‘risida”gi Qonuni 2012-yil 2-may .

5. O‘zbekiston Respublikasining 2012-yil 26-apreldagi “Oilaviy tadbirkorlik to‘g‘risida”gi Qonuni. O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 2012 y. 6.

O‘zbekiston Respublikasining «Mikromoliyalash to‘g‘risida»gi Qonuni. 2006-yil 15-sentabr.

7. “Kichik tadbirkorlik subyektlarini milliy valutada kreditlash tartibi to‘g‘risida” gi Nizom2013-yil 27-dekabr.

8. “Kichik va xususiy tadbirkorlikni mikrokreditlash tizimini yanada kengaytirish va soddalashtirish chora tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 13 fevraldagi Qarori.

9.“Kichik tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirishga doir chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni, 2003- yil, 23- dekabr.

10. “Kichik tadbirkorlikni rivojlantirish kafolat jamg‘armasi faoliyatini tashkil etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 17-apreldagi Qarori.

11. “Tadbirkorlik subyektlari va keng aholi qatlamiga mikrokreditlar ajratish tizimini yanada soddalashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 17 martdagi PQ-2844 Qarori.